

Luther og helliggørelsen

Førsteamanuensis, ph.d., Carsten Elmelund Petersen
Dansk Bibel-Institut og Fjellhaug International University College CPH
cep@dbi.edu

Resumé

I lutherdommen er der sket en fejludvikling, så helliggørelsen er blevet forsømt til fordel for retfærdiggørelsen af tro. Luther er klar: Efter retfærdiggørelsen af tro er der rester af synd i de troende. Luther taler i *Den store Katekismus* om, at vi kun er halvt rene og halvt hellige. Enkelte formuleringer af Luther bruges fejlagtigt til at nedgøre helliggørelsen. Retfærdiggørelsen af tro skal fortsat forkyndes, men forkyndelsen af helliggørelsen må ikke forsømmes. I modsætning til retfærdiggørelsen af tro, der alene er Guds værk, så har den troende i helliggørelsen et ansvar for at døde kødets egensindighed.

Keywords

Helliggørelsen - partialaspekter - retfærdiggørelsen - totalaspekter - Luther

Indledning

I bogen *Fra Wittenberg til verden: Martin Luther dengang og idag* har jeg leveret et bidrag i form af artiklen ”Åndens kamp mod kødet”.¹ Efter min opfattelse har helliggørelsen været udsat for alvorligt svigt i dansk teologi i 1900-tallet. Årsagen skal ikke kun findes i eksistensteologien, den dialektiske teologi og Lundateologien, der prægede de teologiske fakulteter i midten af 1900-tallet, for problemet fandtes også i vækkelsesbevægelserne. Det var min motivation for at arbejde med helliggørelsen.

Undertitlen i min artikel lyder ”Med Lerfeldts og Horstmanns lutherske helliggørelsesforståelse imod strømmen i folkekirken og Tidehverv” (Petersen 2019). Efter min opfattelse kan vi lære ganske meget af både Svend Lerfeldts og Johannes Horstmanns kamp for igen at få helliggørelsen på dagsordenen. De gik imod strømmen. Den dialektisk-teologiske fejlslutning består i at sige, at helliggørelsen er identisk med retfærdiggørelsen eller lidt mere rummeligt, at helliggørelsen er retfærdiggørelsens gentagelse. Det var en meget udbredt holdning i 1900-tallets danske teologi.

¹ Oplæg på temadag ”Røsten fra Wittenberg”, Dansk Bibel-Institut, 5. september 2019

Overfor det er Lerfeldt og Horstmann enige om, 1) at retfærdiggørelsen er en punktuelt hændelse, mens helliggørelsen er en livslang proces for det kristne menneske, og 2) at i retfærdiggørelsen er den troende totalt syndet i sig selv og totalt retfærdig i Kristus, mens den troende i helliggørelsen er delvis syndet og delvis retfærdig. Det er her, at der i helliggørelsen er kamp mellem Ånden og kødet. Kernepunktet i sagen er, at der er tale om totalaspekter på det kristne menneske i retfærdiggørelsen og partialaspekter i helliggørelsen. Men man har for ofte forenklet sagen til stor skade for de mange, der ikke fik den åndelige vejledning, som de havde brug for.

Helliggørelsen hos Luther

Luther forklarer helliggørelsen i *Den store Katekismus* fra 1529, at "Helligånden" bruger den kristne menighed til at "forkynde ordet, hvorved han bevirker og forøger helliggørelsen, så den daglig tager til og bliver stærk i troen og de troens frugter, som han skaber" (Luther 1976, 119). Helliggørelsen har ikke noget at gøre med at fortjene merit hos Gud. Den er imidlertid ikke ligegyldig: "Da imidlertid helliggørelsen er begyndt og dagligt vokser, venter vi, at vort kød skal blive dræbt og begravet med al dens urenhed, men derefter herligt komme til syne og opstå i hel og fuld hellighed til et nyt, evigt liv. For nu er vi kun halvt rene og halvt hellige" (Luther 1976, 120). I norsk oversættelse lyder den sidste sætning: "Nå er vi bare halveis rene og hellige" (Mæland 1985, 349). I den tyske tekst lød det: "Denn jetzt bleiben wir halb und halb rein und heilig" (Bekennnisschriften 1992, 659). Luther bruger i sin udlægning af Bjergprædiken også denne vending, at vi som kristne er halvt syndige og halvt hellige, og at den retfærdighed, der følger af troen, er virksom i gode gerninger (Luther 2018, 245).

Tendensen i dansk dialektisk teologi er eksemplificeret hos Immanuel Felter (Felter 1950, 19-39). Han mente, at for Luther gjaldt udtrykket "simul iustus et peccator" hele personen. "Enhver opdeling af mennesket i forskellige bestanddele, og enhver fordeling af synd og retfærdighed på forskellige lag i mennesket er Luther ganske fremmed" (Felter 1950, 25). Felter nævner, at der også hos Luther er formuleringer, der minder om Augustins formel "partim – partim", men Felter slår fast, at for Luther er der tale om totalbestemmelser. Det er ved partim – partim aspektet, at vejene skilles. Felter taler ensidigt om retfærdiggørelsen og ignorerer helliggørelsen.

Peder Nørgaard-Højen har ret i, at i "vide kredse i lutherdommen har man sædvanligvis opfattet retfærdiggørelsen som forensisk-imputativ og i overensstemmelse hermed noget sterilt sat lighedstegn mellem retfærdiggørelse og helliggørelse" (Nørgaard-Højen 2006, 231). Men retfærdiggørelse og helliggørelse er forskellige og som sådan komplementære størrelser hos Luther selv. Helliggørelsen har større plads hos Luther, end historien har villet anerkende. Retfærdiggørelsen er en "totalbegivenhed", hvor kristne er "totalt retfærdige og totalt syndige", mens helliggørelsen er "en trinvis fremadskridende proces", hvor kristne er delvis syndere og delvis retfærdige, men ikke uden anger/bod ("»partim peccatores, partim iusti i. e. nihil nisi penitentes«"), som Luther skriver i sin Romerbrevsforelæsning (Nørgaard-Højen 2006, 231-232). Luther mener, at både troen og troens frugter vokser ved Helligånden i de troende.

Svend Lerfeldt og Johannes Horstmann vikled sig ud af den dialektisk-teologiske misforståelse. Konklusionen på undersøgelsen af deres tolkning af Luthers syn på helliggørelsen er som det fremgår af min artikel i bogen: ”Retfærdiggørelsen og helliggørelsen er ikke identiske”, og ”I retfærdiggørelsen er der tale om totalaspekter. Mennesket er enten synder eller retfærdig. I helliggørelsen er der derimod tale om partialaspekter”. Endvidere er retfærdiggørelsen punktuelt, mens helliggørelsen er processuel (Petersen 2019, 210). Det kristne menneske er både retfærdig og synder. Helliggørelsen giver ikke merit hos Gud, men hvis ikke helliggørelsesprocessen forløber, er der ikke tale om kristen tro. Retfærdiggørelsen af tro er løsningen på syndens og vantroens problem over for Gud, men i det levede liv er der stadig synd. Det bliver årsag til helliggørelsens kamp.

Forenklingen

Med fare for at det kan blive en del af et mands minde foredrag, vil jeg sige, at jeg er vokset op et sted, hvor der aldrig var tvivl om, at Gud er til, at Jesus har sonet al verdens synd, og at det enkelte menneske, der i syndserkendelse søger tilgivelse hos Jesus Kristus, bliver retfærdiggjort af tro. De ting stod fast. Jeg er meget taknemmelig for det. Der har hos mig egentlig aldrig været tvivl om disse grundlæggende forhold, og jeg har været villig til at forsvare disse sandheder, som jeg er overbevist om.

Men der var et problem, som jeg oplevede allerede som ung. Det kommer frem i et meget sunget vers:

Syndens mange sorte pletter
fyldte hjertet helt.
Så bad jeg til Jesus!
Og ved du hvad han svarede’?
Kom og bøj dig ned ved korset
Så bli’r hjertet rent.

Dette er et billede af den vækkelsesbevægelse/missionsforening, som jeg voksede op i, og tak for alt det gode jeg modtog i juniorarbejde, ungdomsarbejde, lejrarbejde mv. Men der var et problem. Dette billede er ikke i overensstemmelse med virkeligheden, og når hverdagens problemer meldte sig, så blev billedet af det rene hjerte mere og mere uvirkeligt, og lyster, begæringer og drifter meldte sig. En del af de unge sagde farvel til Gud, Jesus og kristentroen. Man kunne ikke se betydningen og meningen. Jeg oplevede ikke det rene hjerte hos mig selv og ej heller hos andre kristne.

Nogle oplevede også, at det var forbudt at stille spørgsmål, og nogle ledere og forkyndere kunne måske ikke gøre rede for, hvorfor hjertet stadig var urent. I hvert fald blev sagen og billedet af det rene hjerte fastholdt som et ideal, der var hævet over virkeligheden. Problemet forblev uforløst.

Det, som jeg kan dokumentere efter at have arbejdet med helliggørelsen i dansk luthertolkning, er, at det er i modstrid med, hvad Luther skriver. I Luthers tekster, f.eks. i *Om lydigheden mod den verdslige øvrighed* finder vi eksempler på idealbilledet, at hvis alle var kristne, så ville der ikke være synd og ondskab i verden (Luther 1980d, 163-164). Men Luther skynder sig også at sige, at ”alle de, der ikke er kristne, hører til i verdens rige eller under loven. For eftersom det jo kun er få, der tror, og de

færreste, der fører et kristeligt liv ved ikke at gøre modstand imod det onde”, ja så er lov, øvrighed, dom og straf meget nødvendige. Ja, han skriver, at næppe en ud af tusind er en ægte kristen (Luther 1980d:165). Sagen er, at virkeligheden overgår den abstraktion, som sangstrofen er udtryk for. Sangstrofen lærer jo syndfrihed. Den er et udtryk for herlighedsteologi.

Der mangler et andet vers, der siger noget om, hvad man så skal gøre, når der stadig er sorte pletter af synd efter, at Jesus har taget bolig i hjertet. Det er afgørende, at Kristus bor i den troendes hjerte (Joh 14:23, Ef 3:17, Kol 1:27).

I mit liv var virkeligheden anderledes. Efter at jeg havde modtaget syndernes forladelse og glæden over frelsen, så opdagede jeg jo, at hjertet ikke var rent. Der var stadig sorte pletter af synd. Og de andre, både jævnaldrene og ældre kristne, havde også sorte pletter i deres livsførelse, efter hvad jeg kunne se. Jeg blev også klar over, at der var mennesker, der fastholdt billedet fra sangstrofen, og som ignorerede, at de selv havde syndige drifter og endda også åbenlyse laster og onde handlinger, selv om de opretholdt den bedrevende og skråsikre facade. Nogle udviklede en perfektionskultur. Hvis der var problemer, så var det altid de andres skyld. Det var en herlighedsteologi, som er ganske uluthersk.

Hvad siger Luther om det? Jeg bringer et citat fra Luthers skrift mod Latomus fra 1521. Der har han et afsnit, hvor han indkredser syndsbegrebet, og dér skriver han om de troende, der er døbt, og som lever i tro: ”I vore lemmer er der blot blevet nogle rester tilbage, som stritter imod og i sind og natur afslører slægtskabet med dem, som er tilintetgjort”. I det kristne menneske er der trods frelsen tilbageværende synd. Hjertet er ikke rent. Mellem dåben og døden er der en syndig kødelig drift, der altid bekrieger troen og Guds Ånd. Hvad mente Luther, at man skulle gøre ved det? Jeg citerer igen fra Luthers skrift mod Latomus: ”Dem skal vi selv (med egen hånd) udrydde” (Luther 1995, 117). Andre steder understreger Luther, at de troende har en ny vilje. I kampen mod synden skal den troende sætte den nyskabte vilje ind (Luther 1984, 300). Sådan en genfødt vilje har Helligånden givet os, mener Luther (Luther 1992, 169).

I den tradition, jeg voksede op i, var der ikke mange, der ville forkynde Guds lov. Man ville jo være evangeliske, og for alt i verden ikke loviske. Hvad siger Luther til det? I samme skrift skriver Luther: ”Synden er nemlig det mørke, som loven oplyser og afslører, så den erkendes” (Luther 1995, 107). Luther er jo helt klar på, at enhver troende menneske har det syndige kød med sig efter dåben og frem til døden, så derfor skal loven forkyndes på det syndige kød, så det ikke gemmer sig i det skumle mørke, men bliver afsløret og kommer frem i lyset.

I 1519 havde Luther skrevet *En sermon om dåbens hellige, ærværdige sakramente*. Dér redegør Luther for, at dåben er en drukning af gamle Adam og en opstandelse af et nyt menneske. Dåben er både død og genfødsel. Dåben giver syndernes forladelse, men den, der døbes, dømmes til døden, skriver Luther. Det skyldes, at det syndige kød ikke ophører med dåben, men lever så længe legemet lever. For synden er bundet til legemet, så ”synden er dets natur”. Det er ”en natur, som ikke bedres på nogen måde uden at tilintetgøres og dø tillige med dets synd” (Luther 1980a, 115). Luther skriver

meget om det, der i dåben relaterer til retfærdiggørelsen af tro, men han skriver også om retfærdighedens vækst, der begynder i dåben, og varer til døden. Det, der kommer op af dåben, er en ren person uden synd, helt uskyldig. Men nogle misforstår det, så de mener, at der ikke længere er synd, så de bliver dovne og efterladende. Men det er en stor vildfarelse, hvis man ikke erkender den onde tilbøjelighed som virkelig synd. Nogle ”lever i deres uforstand uden at døde deres synd og ikke lader den gælde for synd, men forhærder sig i den og på den måde gør deres dåb til intet” (Luther 1980a, 120). Det hellige kors er altid at stride mod synden. De naturlige syndige begæringer ytrer sig til stadighed. Luther skriver, at den døbte forpligter sig til at døde sine synder, så længe livet varer indtil døden (Luther 1980a, 118). Den døbte aflægger et løfte i dåben, skriver Luther: at døde synden og blive hellige ved Guds virkekraft og nåde (Luther 1980a, 124). Derfor skal der både faste og øvelse til for at kue gamle Adam. Den syndige natur skal beredes til at dø. Luther har således været meget klar på, at der er blivende synd i den, som er døbt og retfærdiggjort af tro, og at den blivende synd skal dødes, og at det er en hård kamp.

I luthersk teologi er kampen mellem ånden og kødet, det nye menneske og det gamle menneske koden til at forstå helliggørelsen. Paulus skriver om det i flere af sine breve, og Luthers *Store Galaterbrevskommentar* er instruktiv læsning i den henseende. Retfærdiggørelsen af tro bliver skåret ud i pap adskillige gange, og Luther siger, at i retfærdiggørelsen er alle love ophævet, men andre steder skriver han, at loven skal vises agtelse (Luther 1984, 62). Luther beskriver også, at der stadig er rester af synd i det kristne menneske både i første (Luther 1981b, 29,33,36) og anden del (Luther 1984, 61,70,233,274,296,298,303,313). De kødelige lidenskaber raser også i de kristne (Luther 1984, 233). Luther skriver, at synderne ”klæber til de helliges kød. Om du derfor kun tager hensyn til kødet, vil du altid forblive i lovens tid” (Luther 1984, 61). Det illustrerer lovens fortsatte betydning i det kristne menneskes liv. Loven skal fortsat gøres gældende på kødet, på den onde syndige drift i de kristnes indre. Fordi alle kristne fra dåben til døden har et syndigt kød i sig, så skal loven forkyndes også for kristne.

I den kristne er der et nyt liv, det er Jesus Kristus, der bor i vore hjerter. Hans fuldkomne retfærdighed bor i vore hjerter, men vores egne drifter stritter imod. Den sene Luther siger i en af antinomerteserne, at selv om vi ikke er fuldkomne eller perfekte, så er der en ”begyndende retfærdighed” i os, og den fordømmer Gud ikke (Luther 1992, 164). Nej, Gud glæder sig over, at vi bevæger os fremad. Kristus skal vinde skikkelse i os, så vi omdannes til hans billede. Det skal ske så længe vi lever, siger Luther (Luther 1992, 171).

Savbladskristendom

Fra mine unge dage var jeg klar over, at der manglede forklaringer over det problem med den manglende lovforkyndelse og fortielsen af, at vi stadig har tilbagebleven synd i os, som der skal kæmpes imod. Man nøjedes med de abstrakte betragtninger om, at vi jo alle er syndere og frelses af nåden i Kristus.

Enkelte forkyndere skilte sig ud. Respekt for dem, der turde. Men det undrer mig, for kender forkyndere og præster ikke denne kamp mellem ånden og kødet, som Paulus skriver om? Det er vanskeligt at forkynde om helliggørelsen, når synden i det enkelte menneske skal under dom, så er det potentielt konfliktfyldt. Ingen bliver populær på den forkyndelse.

Det brede udsnit af forkyndelse på den teologiske højrefløj forkynnder noget, der ligner et ekko af barthiansk forkyndelse. Barth lærte dobbelt prædestination. Alle er syndere, men der er ingen fordømmelse, for Kristus har taget Guds dom på sig. Kristus blev udvalgt til dommen, og så kan evangeliet forkyndes til frelse for alle (Hägglund 1967, 383-384). Derfor lyder der ingen opfordring til omvendelse fra konkrete synder og ingen analyse og vejledning af den indre kamp i fristelser og prøvelser. Det er en yderst simpel forkyndelse, som alle gerne vil høre, men den stemmer ikke med bibelteksternes kompleksitet.

Et bibelsk eksempel finder vi i Korintherbrevene. Paulus havde set sig nødsaget til at påtale ledelsessvigt i menigheden, og en person måtte udelukkes midlertidigt på grund af uopgjort synd. Korinterne blev bedrøvede, men det var en bedrøvelse efter Guds vilje. "For bedrøvelse efter Guds vilje virker omvendelse til frelse" (2 Kor 7:10). Da korinterne rettede ind efter Paulus' påtale, førte det til: 1) beslutsomhed, 2) undskyldning, 3) harme, 4) frygt, 5) længsel, 6) iver og 7) afstraffelse (2 Kor 7:11). Det var ubehageligt, men det var Guds vilje, for det førte til omvendelse fra konkret synd og rene linjer i menigheden.

Jeg fik konkret hjælp ved at lytte på en bestemt forkynner og ved læsning af en lille bog af Einar Solli, der handlede om savbladskristendommen, dvs. at der kommer tilbagevendende nederlag, fordi synden igen og igen trækker en ned. Titlen er *Derfor glipper det Ståle!* Jeg forstod, at i retfærdiggørelsen er jeg helt og fuldt en synder i mig selv, men helt og fuldt retfærdig i Jesus Kristus. I helliggørelsen er jeg derimod delvis retfærdig, fordi Guds Ånd og Jesus Kristus bor ved troen i hjertet (Ef 3:17), og delvis synder, fordi det syndige kød altid med sine drifter vil friste og lede til ondskab. Helliggørelsen er derfor en livslang kamp med øvelse og dødelse af syndige drifter, og hvor Guds Ånd skal få stadig større råderum i os. I både NT og hos Luther tales om vækst i tro, håb og kærlighed.

Problemet så jeg tidligt i min ungdom, og det blev en del af projektet i min ph.d.-afhandling om forholdet mellem tro og gerning hos Hans Nielsen Hauge, Erik Pontoppidan og Svend Hersleb (Petersen 1997). I forholdet mellem retfærdiggørelse og helliggørelse skal det være sådan, at det ene skal gøres og det andet ikke forsømmes.² Jeg mener, at der står noget på spil, og det ser jeg i alt for mange kristne menneskers liv, at de ikke kæmper mod synden, men har sluttet fred med den, så de lever i konkrete synder som løgn, bagtalelse, manipulation med pengesager og det, som er værre.

² Ad retfærdiggørelsen se Petersen 2001, 142-156.

Typisk dansk kultur

I dansk kultur er der en vidt udbredt fejltolkning af Luthers syn på helliggørelsen. To Luthercitater bruges særdeles uhensigtsmæssigt og upædagogisk:

- 1) Det første er udtrykket: Synd tappert.³
- 2) Det andet lyder sådan: ”Gode gerninger er skadelige for frelsen”.⁴

Når sådanne citater bruges løsrevet fra sammenhængen hos Luther, så bliver det langskud, der går over mål.

Ad 1: Udsagnet ”Synd tappert” bruges ofte løsrevet fra den sammenhæng, hvor det blev skrevet af Luther i et privat brev til Melanchthon. Luthers anliggende var at forklare den blivende synd for Melanchthon. Det rigtige citat lyder: ”Så synd frejdigt, men tro og glæd dig endnu mere frejdigt i Kristus, for han er sejrrig over synd, død og verden. Så længe vi er her, så kan vi ikke undgå at synde. Bed frejdigt, for også du er en stor synder”. ”Det er ikke en opfordring til at begå en masse syndige handlinger” (Pedersen 2011). Det er imidlertid ofte sådan, at udtrykket er blevet opfattet i det danske kulturelle fællesgods. Som Marie Vejrup Nielsen skriver: ”De gamle drukkenbolte har fået ekstra liv og glæde ved at følge Luthers bud”. Det er en fejlslutning, for man kan ifølge Luther ikke være ligeglad med, hvad der er godt og ondt i denne verden (Nielsen 2015). Luthers anliggende er her at forklare, at i helliggørelsen er der beklageligvis blivende uundgåelig synd, som man må bede om tilgivelse for.

Ad 2: Når citatet ”gode gerninger er skadelige for frelsen” citeres vidt og bredt, fungerer det som en tilladelse til et liv i synd, for vi frelses jo af troen alene, og gerningerne har ingen betydning. Men hos Luther selv betyder det noget helt andet. I *Om et kristent menneskes frihed* skriver han: ”Der får være sagt nok om det indre menneske, om dets frihed og om den grundlæggende retfærdighed, der hverken behøver lov eller gode gerninger. Ja de er endog skadelige, hvis nogen vil formaste sig til at ville retfærdiggøres ad den vej” (Luther 1981a, 82). Luthers pointe er: Gode gerninger kan aldrig være skadelige, netop fordi de er gode. Men hvis man forestiller sig, at de gode gerninger kan frelse en, så har man taget skade på troen.

Lektor i dogmatik ved Universitetet i Århus, Else Marie Wiberg Pedersen, forklarer Luthers syndsbegreb: ”Derfor er ethvert menneske retfærdig og synder på samme tid (simul justus et peccator). Luther understreger dermed, at ingen er mere syndige eller mere frelste end andre. Alle er lige for Gud”. Det er et rigtigt og vigtigt anliggende vedrørende retfærdiggørelse af tro. Men det står uformidlet og i form af en generalisering (Pedersen 2011). Problemet er, at erfaringen viser noget andet, og Luther var realistisk, og hvad angår helliggørelsen er nogle mere hellige end andre, hævder Luther.

Luther skriver i *Om de gode gerninger* fra 1520, at der er fire slags mennesker: 1) De troende og retskafne, der villigt gør det gode, som Gud vil. 2) De, som fremtræder som troende, men som

³ Det bruges som bogtitel: Krarup 1990.

⁴ Det bruges som titel på en artikel: Rasmussen 2019.

udnytter den kristne frihed til skalkeskjul for ondskab jf. 1 Pet 2:16 og Gal 5:13f. 3) Onde mennesker, der altid er på spring til at synde. 4) Egensindige og barnagtige mennesker, der mangler evner og forståelse for åndelige sager (Luther 1980b, 166). Luther er realistisk, idet han forudsætter, at mennesket har en medfødt lyst til synden (Luther 1980b 241), og han eksemplificerer det med hovmodighed, ulydighed, vrede, had, havesyge og ukyskhed. Mennesket søger at udnytte enhver situation til sin egen fordel i stedet for at gøre noget godt til fordel for Guds og næstens anliggende. Hvis helliggørelsen skal lykkes, så ”skal Gud nu virke og leve i ham, så må alle laster og denne ondskab dræbes og udryddes, så at der her kan blive en ro og en standsning af alle vore gerninger, vore ord, vore tanker og vort liv”, for at Kristus kan leve, virke og tale i os (Luther 1980b, 202). Det er imidlertid ikke blot sådan, at det sker automatisk for en kristen i og med, at Gud virker ved sin Ånd og ved sit Ord. Det kristne menneske har et medansvar. Luther skriver, at kristne har en frihed, men denne frihed må ikke misbruges. Man skal passe på, ”at der ikke på denne frihed fremvokser en dovenskab, der forsømmer at døde kødets egensindighed” (Luther 1980b, 206). Det skrev Luther i 1520 længe inden antinomerstriden i 1530’erne.

Luther skriver i *Om koncilierne og kirken* fra 1539 imod antinomisterne, der ikke vil vide af helliggørelsen. De begår ikke blot en fejltagelse af første orden: ”Hører du! Du vil være en kristen, men alligevel være ægteskabsbryder, horejæger, et fuldt svin, hovmodig, gerrig, en ågerkarl, misundelig, hævnnergerrig, ondsindet o.s.v.”. Det er slemt nok at leve i de synder, hvis man er kristen. De begår imidlertid en endnu værre fejl af anden orden, når de vil legitimere synden ved hjælp af evangeliet: ”Nej, de siger derimod: ”Hører du, er du ægteskabsbryder, horkarl, gerrig eller i det hele taget en synder, så tro kun, så er du salig. Du skal ikke frygte loven. Kristus har opfyldt det alt sammen.”. Det er ifølge Luther meget alvorligt: ”Thi den Kristus eksisterer ikke, som er død for de syndere, som ikke efter syndernes forladelse afstår fra synderne og fører et nyt liv”. Antinomisternes fejl er at adskille gratia og donum: ”Kristus har ikke alene fortjent os gratia nåden, men også donum, Helligåndens gave, for at vi ikke alene må have syndernes forladelse, men også syndernes ophør”, skrev Luther (Luther 1980c, 361).

Luther ser tydelige empiriske forskelle på mennesker. Han ser også tydelige forskelle i det kristne menneskes indre, at der er en krig mellem Guds ånd og den syndige drift. Kristne er både gode og onde på en og samme tid, og så længe et kristent menneske har et syndigt kød i sit indre, så skal loven forkyndes til kødet, og loven skal døde det syndige kød. I alle kristne er der onde drifter, der kan føre til onde handlinger. Det stemmer med NT (1 Tim 1:8-11). De syndige begæringer og drifter skal korsfæstes (Gal 2:19-20), og den kristne skal regne sig som død fra synden (Rom 6:11-12). Så længe vi har et syndigt kød, har vi brug for syndernes forladelse. Derfor skal evangeliet forkyndes, for vi har som syndere brug for både retfærdiggørelse og helliggørelse. Det ene må vi have, og det andet kan vi ikke undvære.

Når der opstår forenklinger mellem to komplementære størrelser, hvor den ene bliver dominerende på bekostning af den anden, bør det fastholdes, at det ene bør gøres (forkyndes) og det andet ikke forsømmes (jf. Matt 23:23). Retfærdiggørelse af tro bør forkyndes, og forkyndelsen af helliggørelsen må ikke forsømmes.

Udblik

Ifølge de oldkirkelige bekendelser står eller falder den kristne kirke med to store paradokser. At Gud er én Guddom, og tre personer er et ægte paradoks. At Jesus Kristus er sand Gud og sandt menneske på én og samme tid er også et ægte paradoks.

Der er meget få ægte paradokser. Ofte er sager, der fremstilles som paradokser enten indre selvmodsigelser, eller falske alternativer eller billige efterligninger, som ved nærmere analyse slet ikke er paradokser.

Reformationstidens ”simul iustus et peccator” (= samtidig retfærdig og synder) er et ægte paradoks. Simul iustus et peccator er et ægte paradoks både i retfærdiggørelsen og i helliggørelsen.

I retfærdiggørelsen er jeg både helt retfærdig og helt synder på samme tid – formuleret i totalbegreber.

I helliggørelsen er jeg både delvis retfærdig og delvis synder på samme tid – formuleret i partialbegreber.

Litteraturliste

Die Bekenntnisschriften der evangelisch-lutherischen Kirche. 1992. Göttingen:

Vandenhoeck & Ruprecht.

Felter, Immanuel. 1950. ”Simul iustus et peccator”, *Dansk Teologisk Tidsskrift* 1950, 19-39.

Krarup, Søren. 1990. *Synd tappert! Bidrag til en folkelig frimodighed*. Skærbæk: Tidehvervs forlag.

Luther, Martin. 1976. *Den store Katekismus* ved Leif Grane. København: Det danske Bibelselskab.

Luther, Martin. 1980a. ”En sermon om dåbens hellig, ærværdige sakramente”.

I *Luthers skrifter i Udvalg*, bind I, 113-127. Århus: Aros.

Martin Luther. 1980b. ”Om de gode gerninger”. I *Luthers skrifter i Udvalg*, bind I, 151-245.

Århus: Aros.

Martin Luther, 1980c. ”Om koncilierne og kirken”. I *Luthers skrifter i Udvalg*, bind II, 270-435.

Århus: Aros.

Luther, Martin. 1980d. ”Om lydigheden mod den verdslige øvrighed”.

I *Luthers skrifter i Udvalg*, bind IV, 158-210, Århus: Aros.

Luther, Martin. 1981a. ”Om et kristen menneskes frihed”.

I *Martin Luther Skrifter i Udvalg*, 63-97. København: Credo.

Luther, Martin. 1981b. *Store Galaterbrevskommentar I*. København: Credo Forlag.

Luther, Martin. 1984. *Store Galaterbrevskommentar II*. København: Credo Forlag.

Luther, Martin. 1992. *Troen og Livet*. København: Credo Forlag.

Luther, Martin. 1995. *Mod Latomus. Om synd og nåde*. København: Credo Forlag.

Luther, Martin. 2018. *Bjergprædiken*. København: Books on Demand.

- Nielsen, Marie Vejrup. 2015. "Synd tappert" jf. <http://reformation.au.dk/aktuelt/nyheder/nyhed/artikel/synd-tappert/> (læst 2019-09-04)
- Mæland, Jens Olav (red.). 1985. *Konkordieboken: Den evangelisk-lutherske kirkes bekjendelsesskrifter*. Oslo: Lunde Forlag.
- Nørgaard-Højen, Peder. 2006. *Den danske Folkekirkes Bekendelsesskrifter: Kommentar*. København: Forlaget ANIS.
- Pedersen, Else Marie Wiberg. 2011. "Vi er alle tapre syndere", *Kristeligt Dagblad* d. 18. august 2011 jf. <https://www.kristendom.dk/martin-luther-og-reformationen/vi-er-alle-tapre-syndere> (læst 2019-09-04)
- Petersen, Carsten Elmelund. 1997. *Troens Gerning*. Oslo: Solum Forlag.
- Petersen, Carsten Elmelund. 2001. "Fælleserklæringen om Retfærdiggørelseslæren: En vurdering af den endelige version af et katolsk-luthersk dokument", i Lars Jensen, Peter Olsen og Jens Jørgen Rasmussen (red.), *Teologi med hjertet: Festskrift til Niels Ove Vigilius*. København: Dansk Bibel-Institut. 142-156.
- Petersen, Carsten Elmelund. 2019. "Åndens kamp mod kødet: Med Lerfeldt og Horstmanns lutherske helliggørelsesforståelse imod strømmen i Folkekirken og Tidehverv", i Carsten Elmelund Petersen, Michael Agerbo Mørch og Jonas Kjøller-Rasmussen (red.), *Fra Wittenberg til verden: Martin Luther dengang og idag* (Fredericia: Kolon Forlag 2019), 188-210.
- Rasmussen, Thomas Reinhold. 2019. "Gode gerninger er skadelige for frelsen", *Præsteforeningens Blad* 18. januar 2019, #3, 109. årgang, s. 30-31.
- Solli, Einar. 1982. *Derfor glipper det, Ståle!* Oslo: Credo.